

Έλληνες και ξένοι ιατροί στο πολιορκημένο Μεσολόγγι.

Αντώνης Α. Καβάγιας
Παιδίατρος MD, PhD
Γ.Γ. Εταιρείας Ιατρών Λογοτεχνών

Περίληψη: Κατά την πολιορκία του Μεσολογγίου του 1821 προσέφεραν τις ιατρικές υπηρεσίες τους πολλοί Έλληνες και ξένοι γιατροί.

Εισαγωγή: Οι Έλληνες και οι ξένοι γιατροί που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στο πολιορκημένο Μεσολόγγι το 1821 είναι περισσότεροι από αυτούς που αναφέρονται την παρούσα εργασία, στην οποία γίνεται μια ενδεικτική αναφορά.

1. Ιωάννης - Ιάκωβος Μάγερ (Meyer)

Γερμανο-Ελβετός γιατρός¹. Γεννήθηκε το 1798 στη Ζυρίχη. Ακολουθώντας το Φιλελληνικό ρεύμα της αλληλεγγύης προς τους επαναστατημένους Έλληνες εγκαταστάθηκε στο Μεσολόγγι το 1823 όπου παντρεύτηκε Ελληνίδα η οποία ονομαζόταν Αλτάνη και είχε γεννηθεί στο νησί του Ιονίου Κάλamos. Εικασίες υπάρχουν ως προς το επίθετό της αν ήταν Ιγγλέση ή Λάμπρου.

Εξέδωσε τα «Ελληνικά Χρονικά» εφημερίδα στην οποία περιέγραφε κυρίως γεγονότα που διαδραματιζόνταν στο πολιορκημένο Μεσολόγγι από 2 Ιανουαρίου του 1824 έως 20 Φεβρουαρίου 1826. Θεωρείται πρωτοπόρος της ελληνικής δημοσιογραφίας.

Ο Μάγερ μαζί με τη σύζυγό του, τα δύο νήπια τέκνα του και την ψυχοκόρη της οικογένειας τη Σουλιώτισσα Σάντρα επιχειρήσαν κατά την Έξοδο να διέλθουν μέσω των γραμμών του εχθρού αλλά σκοτώθηκαν. Διασώθηκε μόνο η Σάντρα η οποία μετά την απελευθέρωση επέστρεψε στην πόλη.

Ένα τμήμα του Ημερολογίου του με τον τίτλο «Ημερολόγιον της Πολιορκίας του Μεσολογγίου» (1825-1826) υπό Ιωάννου - Ιακώβου Μάγερ εκδόθηκε στην Αθήνα το 1926. Η έκδοση έγινε επ' ευκαιρία των εορτών της εκατονταετηρίδας από την Έξοδο, που επιμελήθηκε ο Γεώργιος Δροσίνης.

Λέξεις κλειδιά:

Πολιορκία Μεσολογγίου, Έλληνες και ξένοι γιατροί στην ελληνική επανάσταση του 1821.

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:

Αντώνης Α. Καβάγιας.
Email: nektariad@gmail.com

2. Μίλλιγκεν Ιούλιος (Millingen Julius) 1800-1878

Σκώτος γιατρός Ολλανδικής καταγωγής φιλέλληνας που έγραψε απομνημονεύματα (Memoirs of Affaires of Greece) σχετικά με την παραμονή του στην Ελλάδα [εκδόθηκαν στο Λονδίνο το 1831]. Ο Μίλλιγκεν περιέθαψε τον Καραϊσκάκη στην Κεφαλλονιά (το 1823) όταν είχε καταφύγει για να θεραπευτεί από το συνεχές πυρετό τον οποίο παρουσίαζε. Τον ίδιο χρόνο οικειοθελώς μετέβη στο Μεσολόγγι. Μετείχε στη νεκροψία του Λόρδου Βύρωνα. Μετά το θάνατο του Βύρωνα έφυγε από το Μεσολόγγι. Αιχμαλωτίσθηκε στο Μοριά (1825) και προσχώρησε στην υπηρεσία του Ιμπραήμ. Μετά την αποχώρηση του Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο πήγε στην Κωνσταντινούπολη και κατέληξε να γίνει προσωπικός γιατρός του Σουλτάνου. Έζησε έκτοτε στην Πόλη μέχρι το θάνατό του.

3. ΜΠΡΟΥΝΟ Φραντζέσκο (Bruno Francesco)

Υπήρξε θεράπων ιατρός του Λόρδου Βύρωνα. Καταγόταν από τη Σικελία και είχε σπουδάσει Ιατρική στη Γένοβα. Συνέταξε την έκθεση νεκροψίας του Βύρωνα στην οποία αναφέρει μεταξύ άλλων: «...Τα συνήθη αποτελέσματα της φλεγμονής ήσαν ευδιάκριτα εις όλον τον εγκέφαλον..... Φλεγμονή των μηνίγγων, κηλίδες αίματος στη μυελώδη ουσία του εγκεφάλου...»
Συνεπώς, ο θάνατος του Λόρδου Βύρωνα προήλθε μάλλον από μηνιγγίτιδα. Πρέπει να σημειωθεί ότι και ο τυφοειδής πυρετός παρουσιάζει μηνιγγική μορφή.
Στο περιοδικό «Ο Επιθεωρητής» (The Examiner) 22 Αυγούστου του 1824 δημοσιεύτηκε άρθρο του Μπρούνο με τίτλο «Last moments of Lord Byron».
Δεν γνωρίζουμε εάν έμεινε στο Μεσολόγγι μετά το θάνατο του Βύρωνα. Γνωρίζουμε μόνο ότι πέθανε στο Ναύπλιο το 1827.

4. ΤΡΑΪΜΠΕΡ Ερρίκος (Heinrich Treiber)

Meiningen (Γερμανία) 1796 - Αθήνα 1882

Γερμανός φιλέλληνας γιατρός που πήρε μέρος στον εθνικο-απελευθερωτικό αγώνα του 1821³. (Παρευρέθηκε ως χειρουργός σε περισσότερες από 50 μάχες). Σπούδασε Ιατρική στα Πανεπιστήμια Ιένας, Μονάχου και Warzburg.
1819-1821 ειδικεύεται στη Χειρουργική στο Παρίσι. Εκεί έμαθε για την κήρυξη της Επανάστασης στην Ελλάδα. Το Δεκέμβριο του 1821 φθάνει στο λιμάνι του Λιβόρνο και επιβιβάζεται σε ζακυνθινό εμπορικό πλοίο που σάλπαρε εκείνη την ώρα για την Ελλάδα. Από την ημερομηνία αυτή έως και την 28η Απριλίου 1828 κρατάει ημερολόγιο.
1822-1823 γιατρός στο Ναύπλιο.

Τέλη Ιανουαρίου 1823 φθάνει στο Μεσολόγγι όπου παρέμεινε ως τα τέλη του 1824 (δηλαδή 8 μήνες μετά το θάνατο του Βύρωνα). Εκτελεί την νεκροτομή του σώματος του Λόρδου Βύρωνα και την ταρίχευση (19 Απριλίου 1824)².

Ακολουθεί στη συνέχεια την πορεία του Καραϊσκάκη. Πήρε μέρος στις μάχες Χαϊδαρίου, Δόμβραινας, Σαλώνων και Καστέλλας.

Επιστρέφει στο Ναύπλιο και υπηρετεί ως γιατρός στον Φαβιέρο.

1826 Γιατρός στο εκστρατευτικό σώμα στην προσπάθεια κατάληψης της Εύβοιας.

1827 Ιδρύει στρατιωτικό νοσοκομείο στη Σαλαμίνα.

Τέλη 1827 έως αρχές 1828 γιατρός του Άστιγγα επί της ατμοκίνητης «Καρτερίας».

1831 Φεβρουάριος παντρεύεται στο Ναύπλιο τη Σάντα, κόρη του Δομένιγου Οριγώνη πολιτικού πρόσφυγα από το Αιάκειο της Κορσικής. (Ο Οριγώνης εκτελούσε καθήκοντα προξένου της Ολλανδίας στο Ναύπλιο).

1831 Σεπτέμβριος υπογράφει τη νεκροψία του σώματος του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια.

1834 Μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο στην Αθήνα ο Τράϊμπερ μεταφέρει την οικογένειά του. Διέμενε σε ιδιόκτητη κατοικία κοντά στο Θησείο όπου εδέχετο την πολυπληθή πελατεία του.

1835 Αρχίατρος της Στρατιωτικής Υγειονομικής Υπηρεσίας

1836-1838 Πρόεδρος του Ιατροσυνεδρίου (Ανώτατο Ιατρικό Συμβούλιο του Κράτους)³.

1837 Καθηγητής Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο του Όθωνα.

1842 Μαζί με τον Ιωάννη Βούρο προσωπικός γιατρός του Όθωνα.

Ο Τράϊμπερ υπήρξε μέλος πολλών επιστημονικών εταιρειών.

Απέκτησε 6 παιδιά εξ των δύο πέθαναν σε νεαρή ηλικία (ο Δομένικος σε ηλικία 9 ετών και η κόρη του Τερέζα 28 ετών).

Η κόρη του Ρόζα νυμφεύθηκε τον Πέτρο Κιάππε δικηγόρο και απέκτησαν τα μοναδικά εγγόνια του Τράϊμπερ. Η άλλη κόρη του Πηνελόπη νυμφεύθηκε τον αδελφό του Κιάππε Αριστείδη, επίσης δικηγόρο αλλά δεν απέκτησαν παιδιά.

Ο γιός του Βερνάρδος νυμφεύθηκε τη Βικτωρία Μερτρούδ αλλά τα τέκνα του πέθαναν όλα σε μικρή ηλικία.

Ο άλλος γιος του Αλέξανδρος, επίατρος, πέθανε άγαμος σχετικά νέος (1892). Έτσι το επίθετο Τράϊμπερ χάθηκε.

Έγραψε «Αναμνήσεις από την Ελλάδα» (1822-1828) εκδόθηκε στην Αθήνα το 1960. Μετάφραση από τα Γερμανικά του Δρος Χρήστου Ν. Αποστολίδη διεγγονου του.

Ο Τράϊμπερ πέθανε σε ηλικία 86 ετών (1882) και ετάφη στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών. Μια μικρή πάροδος των Αθηνών κοντά στην Πλατεία Βάθης (ενώνει την οδό Λιοσίων με την οδό Ακομινάτου) φέρει ακόμα και σήμερα το όνομα του Ερρίκου Τράϊμπερ ίσως γιατί είναι πολύ μικρή

και ασήμαντη και δεν σκέφθηκε κανείς να την μεταβαπτίσει.

Μια λεπτομέρεια σχετικά με τη νεκροτομή-νεκροψία του Λόρδου Βύρωνα. Ο Τράϊμπερ αναφέρει στις αναμνήσεις του ότι παρίστατο ως βοηθός ένας φαρμακοποιός από τη Σαρδηνία ονόματι Φόρτι.

Τόσον ο Φόρτι όσον και ο Μίλλιγκεν αρρώστησαν. Μετά περίπου ένα μήνα ο Φόρτι πέθανε ενώ ο Μίλλιγκεν συνήλθε αργά αλλά σταθερά μετά από διάστημα άνω των δύο μηνών. Εικάζεται ότι τόσον ο θάνατος του Φόρτι όσον και η μακροχρόνια ασθένεια του Μίλλιγκεν σχετίζονται με το λοιμώδες νόσημα από το οποίο προσεβλήθη ο Λόρδος Βύρων.

5. ΒΑΓΙΑΣ Λουκάς

Ιατροχειρουργός από τη Βόρεια Ήπειρο. Γεννήθηκε στο χωριό Λεκλή (σήμερα περιοχή στο Τεπελένι). Εγκύκλιες σπουδές στα Γιάννενα. Υπήρξε μαθητής του Διδάσκου του Γένους Αθανάσιου Ψαλίδα (αργότερα παντρεύτηκε την κόρη του)⁴. Σπούδασε 12 χρόνια Ιατρική στο Παρίσι, τη Λειψία και τη Βιέννη. Επανήλθε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στα Γιάννενα, στην Αυλή του Αλή Πασά όπου ο αδελφός του Θανάσης Βάγιας ήταν επικεφαλής της Αλβανικής φρουράς.

Υπηρέτησε κατά την Επανάσταση του 1821 «ως γιατρός και χειρουργός του Σώματος των Σουλιωτών» Ιατρός του Μαυροκορδάτου έχαιρε μεγάλης φήμης στο Μεσολόγγι. Πήρε μέρος στο Ιατρικό συμβούλιο για τον βαριά ασθενή Λόρδο Βύρωνα και συνυπέγραψε την έκθεση νεκροψίας του Μεγάλου Φιλέλληνα μαζί με τους Φραντσέσκο Μπρούνο, Ιούλιο Μίλλιγκεν και Ερρίκο Τράϊμπερ.

Δεν γνωρίζουμε τις περαιτέρω δραστηριότητες του. Δηλαδή εάν μετά το θάνατο του Βύρωνα, παρέμεινε στο Μεσολόγγι και πήρε μέρος στην Έξοδο ή έφυγε από την Πόλη. Γνωρίζουμε μόνο ότι πέθανε στο Άργος το 1828.

6. ΤΖΙΑΠΑΣ Δούκας

Γιατρός από την Κέρκυρα. Αναφέρεται από τον Σπυρομήλιο. Σκοτώθηκε κατά την Έξοδο με την οικογένεια και τους δυο γιους του⁵.

7. ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Γρηγόρης

Ιατροχειρουργός από την Ήπειρο⁶. Αναφέρεται στα απομνημονεύματα του Κασομούλη ότι ήταν στο Πολιορκημένο Μεσολόγγι και σκοτώθηκε κατά την Έξοδο.

8. ΣΤΕΦΑΝΙΤΣΗΣ ή ΣΤΕΦΑΝΙΤΖΗΣ Πέτρος (1791-1863)

Πρακτικός γιατρός από τη Λευκάδα. Σπούδασε Φαρμακοποιία κοντά στους αδελφούς Τρύφου στη Λευκάδα

και έλαβε μαθήματα Ιατρικής στο Collegio Medico του Ιατρικού Συλλόγου Κέρκυρας. Λόγω δραστηριοτήτων του υπέρ των επαναστατημένων Ελλήνων καταδιώχτηκε από τους Άγγλους και κατέφυγε, εξόριστος από τη Λευκάδα, στο Μεσολόγγι. Λέγεται ότι έφθασε με πλοιάριο στο Μεσολόγγι από τη Λευκάδα. Πήρε μέρος στη μάχη του Πέτα. Υπηρέτησε άμισθος στο πολιορκημένο Μεσολόγγι⁷. Διασώθηκε τραυματισμένος κατά την Έξοδο μαζί με το δεκατριάχρονο θετό γιού του Νικόλαο Κωνσταντίνου Γκίκα (οι γονείς του Νικόλαου είχαν σκοτωθεί από οβίδα εντός της κατοικίας τους).

Μετά την Έξοδο κατέφυγε στο Ναύπλιο όπου άσκησε την Ιατρική για περίπου 8 χρόνια. Μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο μετέφερε κι αυτός την έδρα του στην Αθήνα και άσκησε το επάγγελμα έως το θάνατό του.

Ο θετός γιος του σπούδασε Ιατρική και υπηρέτησε ως στρατιωτικός γιατρός. Πέθανε νεότερος σε ηλικία 36 ετών (1849).

Ο Στεφανίτζης εξέδωσε «Απομνημονεύματα» στο τυπογραφείο Κ. Ράλλη το έτος 1839. Λόγω των 180 ετών από την έκδοση του βιβλίου αυτού έγινε προ μηνών φιλολογική παρουσίαση του από τον Τριαντάφυλλο Σκλαβενίτη ομότιμο Διευθυντή Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Κηδεύτηκε στις 6 Μαρτίου 1863 και πιθανά ετάφη στον περίβολο της Ριζαρείου Σχολής⁸ στην οποία είχε αφήσει, με διαθήκη, την ακίνητη περιουσία του.

9. ΤΥΠΑΛΔΟΣ-ΧΑΡΙΤΑΤΟΣ (Μαρίνου) Δημήτριος (1791-1872)

Γιατρός από την Κεφαλλονιά⁹. Σπούδασε Ιατρική στην Πάδοβα και στο Παρίσι. Μετά την έκρηξη της Επανάστασης μαζί με τον Άγγλο στρατηγό Γκόρντον κατάρτισε σώμα από 100 άνδρες το οποίο συντηρούσε.

Παρέσχε τις πολύτιμες ιατρικές υπηρεσίες του ως χειρουργός στο Βραχώρι (Αγρίνιο), Μεσολόγγι (Α΄ Πολιορκία), Πάτρα, Τρίπολη, Κόρινθο, Ύδρα, Κάρυστο. Στο στρατό έφερε το βαθμό του Χιλίαρχου και Επίατρου Φάλαγγας.

Summary

During the siege of Messolonghi in 1821, many Greek and foreign doctors offered their services.

Key words: siege of Messolonghi, Greek and foreign doctors in the Greek revolution of 1821

Βιβλιογραφία

1. Δημήτρης Φωτιάδης, Ιστορία του 21, εκδ. ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήναι 1971, τ.Δ', σελ. 132
2. Μίλλιγγεν Κωνσταντίνος Γρ. Κυριακόπουλος, «Φιλέλληνες ξένοι γιατροί υπηρετήσαντες στην Επανάσταση» <https://eeyed.gr/med-1821-20211124/#sdfootnote2sym>
3. <https://www.walkingwiththepphilhellenes.gr/el/errikos-traimper>
4. Βάγιας Λουκάς, Λήμμα, «Βάγιας, Λουκάς (; - 'Αργος, 1828)» <https://www.greekencyclopedia.com/vagias-loykas--argos-1828-p1053.html>
5. Σπυρομίλιος Σπυρίδων (Σπυρομίλιος), Το Μεσολόγγι 1825-1826 , εις τιμήν της εκατονταετηρίδος της εξόδου της ηρωϊκής φρουράς, (χ. ε), Αθήνα, 1963
6. «Το Μεσολόγγι πρωτοστάτησε στον τομέα της υγείας», <https://www.aixmi-news.gr/>
7. Χαροκόπος Σπύρος Α., Χαροκόπος Φώτης Σ., Επτανησιακή Ιατρική, Έκδοση του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, Αθήναι, 1976, σ. 73, 74, 80, 84, 85, 124.
8. Βλαδίμηρος Λ. Ε., Οι γιατροί στην παλιγγενεσία, εκδ. weblithotechnics, Έξαρχος Ν. και ΣΙΑ, Αθήνα, 2021, σ. 107, 108, 109, 114, 157, 158, 159, 161, 162, 179, 180, 182, 198, 252, 268, 270, 271, 280, 281
9. Παπανικολάου Ν. Α., Οδοιπορικό στην Ιστορία της Μαιευτικής και Γυναικολογίας, Αθήνα, 1999, σ. 322, 337, 338